

XIX əsrin ikinci yarısı Rusiya imperiyasının tarixinə II Aleksandr (1855-1881) tərəfindən həyata keçirilən "böyük islahatlar" dövrü kimi düşüb. 1865-ci ilin 6 aprel tarixində çar II Aleksandr "Ölkə mətbuatına müəyyən rahatlıqlar və yüngülləşdirmə verilməsi haqqında" fərman imzaladı. Həmin fərmana əsasən rəsmi və elmi nəşrlərin əvvəlcədən nəzərdən keçirilməsi ləğv edilirdi. Daxili işlər nazirinin icazəsi ilə bu hüquqdan paytaxt qəzet və jurnalları 2,5-5 min rubl pul girov qoymaqla istifadə edə bilərdilər. Lakin əvvəlkitək yenə də əyalet nəşri mərkəzi, quberniya və şəhər hakimiyyət orqanlarının ikili, hətta üçlü xüsusi nəzarəti altında qalmaqdır idi. Həmin dövrdə Zaqafqaziyanın mədəni və inzibati mərkəzi hesab edilən Tiflisdə artıq rus və gürcü dillərində dövri nəşrlər çap edilirdi. Anoloji vəziyyət təzə yaranan Erməni vilayətində (1830) də müsahidə edilirdi.

Bakıda isə yalnız 1871-ci ildə ilk dövri nəşr işiq üzü görmüşdü. Bu, "Bakinskiy listok" qəzeti idi. Qəzət o zaman Bakı real gimnaziyasının alman dili müəllimi Xristian Çink tərəfindən ərsəyə getirilmişdi. "Bakinskiy listok" nəşrinin ardınca ilk dəfə olaraq Azərbaycan milli mətbuatının patriarchı sayılan Həsən bəy Melikov-Zərdabının rəhbərliyi ilə milli qəzeti - "Əkinçi" (1875-1877) qəzeti çap edilməyə başladı. Sonrakı 30 il ərzində ana dilində yalnız Cəlal və Səid Ünsi-zadə qardaşları tərəfindən "Ziya" (1879-1884) ("Ziyayı Qafqaziyyə" və "Kəşkül" (1883-1891) qəzetləri işiq üzü gördü. Lakin Bakıda deyil, Tiflisdə dərc edilən bu nəşrlərin ömrü elə də uzun olmadı.

sist Bakıda doğma dildə qəzət çıxarmaq üçün Senzura Komitəsinə müraciət edir, lakin M.Şahtaxtılıya verilən cavab ona da verilir.

III Aleksandrın çarlığı dövründə milli əyalətlərdə aparılan intensiv ruslaşdırma siyaseti dövründə Bakıda "Kaspiv" (1881-1919) qəzeti işiq üzü gördü. Qeyri-azərbaycanlı baş redaktorların qəzetə rəhbərlik etdikləri 17 il erzində nadir hallarda azərbaycanlıların tarix və mədəniyyətini eks etdirən məqalələr dərc edilirdi. Yalnız M.Şahtaxtılının qəzet redaksiyasına gelişи ilə (bu dövrdə qəzədə onun yazıları dərc edilirdi) vəziyyət dəyişdi. O, öz yazılarından birində azərbaycanlılar üçün həyatı əhəmiyyət kəsb edən belə bir

Манас Таш-Султан Шынгызынович, отец Кенесар Ага и Манас Ага.

Бывшие инженером-изобретателем, до этого изыскавшие почти все страны мира, они подшантантико привезли в Иран, чтобы через границу посыпалась на Нахичевань, Шахтасты, родной дом, ведь разработка на аэродроме Сокол они получали почтой из Америки. Всех же, советским органам было известно, что Жан Шахтастынек, уроженец Парижа, родом из Алжира, или они знали и эти прозвища, ведь член Жан, хоть и был профессором английской словесности, но в молодые годы служил офицером Военно-Морского Флота Франции, работал в отделе связей с странами - членами НАТО; когда эта база-штабквартира НАТО находилась в Париже. Он даже в самый первоначальный период работы перепечатывал Президента Франции де Голля. Был задержан в первые месяцы «перестройки», приехал в Китай летом 1985 года, он случайно нашел в телефонной книге циноматериалов, «оказалось», реалистичных. Пере-строясь послаблениями, доля, никому, возможно, и в 1986 г. окажется в Боне, однако, в Нахичевань, прегражнувшую ему советского государства, их не пустили. Как же старались тогда мисси Жан, выше названный, так и не сумел уладить земли предков. Это с благородным безразсудством сказал в 1991 году его сын Алексон Шахтастынек. И надо обладать его характером, чтобы врагар военных действий-оккупации Арменской Карабаха-суметь договориться с экипажем военного самолета и на свой страх и риск слететь в отрезвленную Нахичевань. Как он был гластика, что выпадил замятому мячу из Альянса было тогда 23 года. К этому времени он, начиня онко-дескота, known, изучал и русский, без которого нельзя было разобраться в постсоветском пространстве, а это как пальто-то и

WINTER SPRING, 1999 / AZERBAIJAN 125

Sahtaxtlıların ilk görkamli siması

Və ya çətin və təngidlərlə dolu yol haqqında

Milli mətbuatımızın tarixində
elə də xoş olmayan səhifələrdən
iki misal göstərək. 1895-ci ildə
Məhəmmədağa Şahtaxtlı Bakıda
doğma dildə qəzet buraxmaq üçün
Tiflisdə yerləşən Senzura Komitə-
sine müvafiq müraciət ünvanları.
Lakin dərhal da rədd cavabı alır.
10 il sonra öz xatirelərini birinci
rus inqilabi ərefəsində çıxan "Voz-
rojdenie" qəzetində dərc etdirən
M.Şahtaxtlı yazırkı ki, həmin idarənin
rəhbəri Solovyov adlı bir zat
idi. Həmin şəxs M.Şahtaxtlı ilə
söhbətində ona məsləhət görmüş-
dü ki, əhalinin geniş təbəqələrinin
ictimai həyata cəlb etməyə çalış-
masın. "Axı bu qəzet onların nəyi-
nə lazımdır" - deyən Solovyov əla-
və etmişdi ki, qəzet xüsusi imti-
yazlı insanlar üçündür, xalq isə
qoy qoyunlarını otarsın. 1893-cü il-
də adıçəkilən quruma anoloji xahişlə
Parisdən geri dönen Əhməd
bəy Ağayev (Ağaoğlu) da müraciət
edir. O, bir müddət Tiflisdə işləmiş
və "Qafqaz" (1846-1918) qəzeti ilə
əməkdaşlıq etmişdi. Həmin nəşr-
də onun bir sıra məqalələri dərc
edilmişdi. Lakin qəzətdə dərc edi-
lən yazıların qeyri-xristian əhalinin
problemlərinə yad olması səbəbin-
dən doğma Azərbaycanda və büt-
tövlükdə Zaqqafqaziyada populyar
olmaması publisistin bu nəşrlə
əməkdaşlığına son qoyur. Publis-

sual qoymuşdu: "Zaqafqaziya müsəlmanlarını necə adlandırmalı?" Həmin dövrdə azərbaycanlılar hə-qarətlə "yerli xalq" və yaxud da bizim etnos üçün xarakterik olma-yan "tatarlar" adlandırılırlırlar. Bu cür hallar da yerli əhalinin ziyalı təbəqəsinin milli hissələrinə təsir et-məyə bilməzdi. M.Şahtaxtı da məhz həmin ziyalıların adından çı-xış edərək, ruslara yerli əhalinin necə düzgün adlandırılmasını ba-şa salmağa cəhd edirdi: "Zaqafqaziyalı müsəlmanlara ad vermək üçün son vaxtlar rus dilində onları tatar adlandırmağa başlayıblar. Bu yeniliyi heç cür uğurlu hesab et-mək olmaz. Çünkü Zaqafqaziya türkü ilə imperiyanın mərkəzi qu-berniyalarındakı tatarlar arasında dil, görünüş, adət-ənənə və mənə-viyyat məsələlərində böyük fərqlər mövcuddur. Zaqafqaziya müsəl-manlarının danışdığı dil türk dilleri qrupuna aiddir və əsas etibarilə aşağıdakı dialektlərə bölünür - osmanlı, səlcuq, adərbecan. Za-qafqaziya türkləri daha qədimdir və fars da deyillər. Bu xalqlar bir-birlərindən dillərinə görə fərqlənir, türk və fars dilləri bir-birindən əməlli-başlı fərqlidir. Zaqafqaziya müsəlmanlarını adərbecan, onla-rın dilini isə adərbecan dili adlan-dırmaq daha rahat olardı".

Təəssüf ki, köklü əhalini tatar

dəyil, tarixi Azərbaycan adı ilə adlandırmak üçün qəzeti 10 il gərək oldu. Və yalnız 1905-ci ildə Rusiyyada gedən dəyişikliklər və inqilabi hadisələrdən sonra Bakı mətbuatının səhifələrinde "Azərbaycan dili" söz birləşməsinə rast gəlmək mümkün oldu. Baxmayaraq ki, ziyanlı təbəqənin nümayəndələrinin "tatar" əvəzinə "Azərbaycan", "Adərbecan" kəlmələrini işlətmə cəhdlərinə bundan əvvəl de rast gəlinirdi.

XIX əsrin 90-ci illerinin ortalarında Rusiyada ümumdemokratik tendensiyaların aktivləşməsi ilə Bakıda demokratik düşüncəli yazıçı-publisistlər "Kaspıy" qəzeti etrafında birləşdilər. Qəzeti redaksiya heyetinin kollegiyası üzvlüyüne M.Şahtaxtlı, A.Mahmudbəyov, N.Nərimanov və S.T.Sidqi cəlb edildilər. Redaksiya ilə six münasibətlər quranlar sırasında Həsənbəy Zərdabi də var idi. Həmin illərdə Azərbaycan ziyalılarını narahat edən məsələləri qaldırın N.Nərimanov, milli folklor nümunələrinin toplanması ilə məşğul olan Teymur bəy Bayraməlibəyov da ara-sıra qəzet səhifələrində çıxışlar edirdi. Şah Abbas və digərləri haqqında tarixi hekayələrdə T.Bayraməlibəyov Şərq hökmdarlarının üstün və çatışmayan cəhətləri barədə danışır, oxucuların diqqətini təkcə hök-

mdarların qələbələrinə deyil, həm-
çinin onların səhvlerinə yönəldir,
bir vaxtlar cah-cəlalları ilə tanınan
dövlətlərin hökmardarlarının apardıq-
ları siyasətin sonradan necə səfa-
lətə yol açdığını açıb göstərirdi:
"Ey hökmər, sənin qurduğun bö-
yük dövlət çoxsaylı vergilər və rüş-
vətxorluq ucbatından tam şəkildə
məhvə düşər olub, qarət edilib və
dağılmış təhlükəsi ilə üzləşib. Bü-
tün şəhərlər və əyalətlərdən gələn
gəlirlər sənin eyş-işrətinə, çoxsaylı
hərəmxanaxalarının saxlanmasına
sərf edilir. Sən bir tikə çörəye möh-
tac olan yoxsullar barədə düşün-
mürsən, acılıq və soyuqla üzləşən
bu insanlar öz talelərini və səni lə-
natlavırlar"

Lakin T.Bayraməlibəyov də, M.Şahtaxtlı da və yuxarıda adları qeyd olunan şəxslər də "Kaspiy" səhifələrinde mütəmadi olaraq çıxış etmirdilər. Onların oxuculara çatdırmaq istədikləri məsələlər heç də həmişə qəzeti maraqlandırırmırıldı. Belə desək, dərc edilən tarixdən 1897-ci ilə qədər qəzetiň müyyəyen bir oxucu kütłesi formalaşmışdı. Bakı, xüsusən də Azerbaycan həqiqətlərinin, milli möişət məsələləri, milli mədəniyyətin maraqlandırmadığı bu oxucuların bir növ özlerinin formalaşmış maraqları var idi.

Davamı səhifə 23-də

Yalnız 1898-ci ildə qəzet rus dilində çıxmışına və müəllif heyetində çoxlu qeyri-azərbaycanlıların olmasına baxmayaraq, milli sima qazandı. 1898-ci il iyunun 24-də qəzet məşhur azərbaycanlı içtimai xadim Əlimərdan bəy Topçubaşovun redaksiyası ilə dərc edilməyə başladı. Bu təyinatın baş tutması 1897-ci ildə uzaqqorən biznesmen və maarifçiliyin himayədarı kimi tanınan Hacı Zeynalabdin Tağıyevin qəzeti alması sayəsində mümkün oldu. H.Z.Tağıyev o zaman Bakı və Zaqafqaziyada populyar qəzet olmağa başlayan bu nəşrin fealiyyətini azərbaycanlıların milli məraqlarına xidmət etməyə yönəldi.

Qəzet müsəlmanların Rusiyada elə də asan olmayan taleyi, azərbaycanlıların ermənilər tərefindən sixışdırılma hallarından bəhs edirdi. Azərbaycanlıların uzun müddət haqqında susduqları bu kimi məsələlər birinci rus inqilabı dövründə günün günorta çağrı düşən ildirim

1891-ci ildə "Kəşkül" qəzetiinin bağlanmasından düz 12 il sonra icazə verdilər. Aydındır ki, yerli qəzetlər və bütün ziyanlı təbəqə Qafqazda türk dilində nəşrin çapını alıqlayırdılar. Maraqlıdır ki, qəzet Azərbaycan ziyanlılarının cəm olduğu Bakıda deyil, Tiflisdə dərc edildi. Ola bilsin ki, bu, Senzura Komitəsinə yaxın olmaq təsəvvüründən irəli gəldi. Milli mətbuatımızın ilk tədqiqatçılarından olan M.Ş.Mirzəyev yazdı: "O dövrdəki bütün müsəlman ziyanlıları, o cümlədən köhnə türk şairi Mirzə Əli Əsgər Növərəs, fars şair və yazıçıları Ləlli və Xan Qaradağlı böyük həvəsle və təmənnasız olaraq "Şərqi-Rus" ilə əməkdaşlığı başladılar". Yeni yaradılan bu türkəlli qəzətə gənclər, yenice publisistik fealiyyətə başlayan Mirzə Cəlil Məmmədquluzadə və sonradan "Molla Nəsrəddin" jurnalının redaktoru Üzeyir Hacıbəyov da cəlb edilməyə başladılar".

Qəzeti aktiv müəllifləri sırasında Ömer Faiq Nemanzadə də var idi. O, burada özünün ən parlaq

növbədə xarici və daxili siyaset məsələlərini, dövlət xadimlərinin "ölkədə nizam-intizam və qaydalarla dair" tədbirlərini, eləcə də daxili qayda-qanun və yerli əhəmiyyətli məsələləri işləyənlərdir. Yerli əhəmiyyətli hadisələrdən danışarkən M.F.Axundov cəmiyyətdə yer alan və lazımi maarifləndirmə işləri aparılmadığına görə yaşanan ağrılı sosial problemləri nəzərdə tutur. O, qəzeti naşırını tənqid etmələr və problemlə materialları dərc etməyə çağırır.

"Kaspicyilər" in "Şərqi-Rus" un arzuolunmaz istiqamət və xarakteri barədə mövqelərindən fərqli olaraq, "Bakinskiye izvestiya" (1902-1905, 1907) M.Şahtaxtlının nəşrinə xeyirxahlıqla yanaşır, onun cəmiyyət üçün faydalı olduğunu hesab edirdi: "İlk dəfə məhz bu qəzet özünü tatarlar arasında ictimai işlərin öyrənilməsi və tənqidinə həsr edib. Onlara tənqid gözlə yanaşır. Bu, tatar publisistləri üçün tam yeni bir şeydir". "Bakinskiye izvestiya"nın qənaə-

sadələşdirib, əksinə, öz heroqlife oxşayan, "yazida əreb işarələrindən daha çox çətinliklər doğuran "əlfələr" ilə əlfəbanı daha da qəlizləşdirib. Publisist qeyd edir ki, yəni işarələr təqdim etməkdən asan heç nə ola bilməz. Lakin mövcud işarələri elə təkmilləşdirmək gərək idi ki, onlar "asan oxunmanın bütün tələblərinə cavab vermiş olsun, xarici formasını itirməyərək, müsəlman dünyasını özündən uzaqlaşdırmasın". Bax bu səbəbdən də Şahtaxtlının əlfəbası onun ənənəvi istifadəçiləri - müsəlmanlar tərefindən dəstək qazanmadı. Əksinə, "Şərqi-Rus" və İ.Qaspiralının Bağçasarayda nəşr etdiyi "Tərcüman" qəzetləri arasında kəskin və xoş təsir bağışlamayan polemikalara yol açdı. İ.Qaspiralının özü Krım tatarı idi və tatar, eləcə də bütövlükde Rusyanın müsəlman dairələrində böyük nüfuza sahib idi. Əlfəba məsələlərdə də onun fikirlərinə xüsusi quşaq asıldılar. Belə ki, 1884-cü ildə onun tərefində Avropa səs sistə-

Şahtaxtlıların ilk görkəmli siması

Və ya çətin və tənqidlərlə dolu yol haqqında

kimi qəzet səhifələrindən səslənməyə başladı. Ə.Ağayev "Müsəlmanların petisiyallarına zəruri aidənləq getirilməsi" başlıqlı məqaləsində hakimiyyətin vətəndaşların siyasi, vətəndaş və dini hüquqlarını təpədalamasının adiləşdirməni yazdı: "... istenilən an şəhər və ya xud kəndlərin əhalisinə dərhal əşyalarını toplayıb başqa bir uzaq yere köçürülmələrini elan edə bilərlər, çünki "kənd gəlmələr üçün nəzərdə tutulub". Son illərdə bu kimi məsələlər geniş vüsət alıb. Ona görə də bundan qorxan və narahatçılıq keçirən əhali də öz ata-baba yurdularını atıb Türkiye və İran ərazisində köçür".

Azərbaycan ziyanlılarının bütün nümayəndələri müsəlmanların problemlərinə nəinki rusdilli mətbuatda, eləcə də 1903-cü ildən nəşr edilən "Şərqi-Rus" qəzetində toxunurdular. Yuxarıda da qeyd edildiyi kimi, qabaqcıl ziyanlılarımız, o cümlədən "Şərqi-Rus" qəzetinin naşırı və redaktoru M.Şahtaxtlı ana dilində qəzet çıxarmaq üçün müxtəlif instansiyalara müraciət edir, cəhdərərətirdi də, bu cəhdərərətənəcəzəzə başa çatırdı. Parisdə fəlsəfə və qəzet işi sahəsində təhsil almış və o dövrdə Peterburqun işgüzar dairələri ilə six münasibətlər qurmuş, 10 il ərzində paytaxtın məşhur nəşrlərində - "Moskovskiye Vedomosti", "Novoe Vremya"da məqalələr çap etdirmiş M.Şahtaxtlı nəhayət ki, Azərbaycan dilində qəzet çap etdirməyə müvəffəq oldu. Bu, birinci rus inqilabi ərefəsində baş verdi, artıq həmin müddədə Qafqazda gürcü dilində gündəlik olaraq 7, erməni dilində isə 6 qəzet çap edilirdi. Azərbaycanlılara isə milli dillərində qəzet çap etməyə

publisistik yazılarını yazır, müsəlman cəmiyyətində qadınların hüquqları, əlfəba sahəsində islahatların zəruriliyi, Azərbaycan dili və ədəbiyyatının problemlərini qabarırırdı.

Qabaqcıl ziyanlı təbəqə yegane milli qəzətdən birinci dərəcəli hesab etdiyi məsələlərin işləyənlərindən birindən qəzət, başda M.Şahtaxtlı olmaqla, özünün tərifinə aludə olmağa başladı. M.Ş.Mirzəyev bu barədə yazır: "Qəzeti ilk nömrələrindən birində özündən tam razı və lovğalıqla yazırı ki, "fəlsəfə və qəzet işini Parisdə öyrənib. Müsəlmanların bir çoxu türk dilində qəzet çıxarmağa icazə almaq üçün cəhd göstəribler. Lakin hökumət heç birini sivilizasiya ilə müsəlman dünyası arasında vəsiatçılıq layiq görmədi. O ki qaldı mənə, mən qəzeti yox, qəzet məni təbib".

Qəzeti bu cür tonu bir çox ziyanlıarda təəssüf doğurdu, onlardan bəziləri, o cümlədən Əhməd bəy Ağaoğlunun "Şərqi-Rus"un ünvanına bir neçə səmimi söz" başlıqlı məqalədə qəzətin həm etik, həm də praktik cəhətdən qəbul edilməz olan tonu, istiqamət və xarakteri barədə sözərək yazmasına səbəb oldu".

"Tehran vərəqəsi" bizə Mirzə Fətəli Axundovun İranın "Millet" qəzetiinin redaktoruna ünvanlanan məktubundan tanışdır. Təfərruatla rəvəmən, sadəcə, qeyd edək ki, M.F.Axundova görə, gündəlik nəşr informasiya verməli və maarifləndirməli, eləcə də ictimaiyyəti narahat edən məsələləri qabartmalıdır. O hesab edir ki, qəzeti ilk

tincə, Bakı milli ziyanlılarının M.Şahtaxtlının qəzeti tənqidinə yanaşması M.Şahtaxtlının yenilənmiş əreb şriftini düşməncəsinə qarşılanan, Krımda nəşr olunan "Tərcüman" qəzətinin baş redaktoru İsmayıllı Qaspiralıdan irəli gəlir. Qəzeti yazır ki, M.Şahtaxtlının ünvanına layiq olmadığı, həddən artıq tənələr səslənir. Həmin tənqidlərde M.Şahtaxtlını onda ittiham edirlər ki, onun qəzeti "xalqın dilində çıxır, bəlli olmayan əreb və fars sözlərindən istifadə edilir". M.Şahtaxtlının qəzeti tənqidinə başqa bir irad isə odur ki, o, ortodoksal yazı qaydalarından geri çəkilərək, oxunuşun yüngülləşdirilməsi üçün yeniliklər tətbiq edib".

Əreb yazılısına əsaslanan ənənəvi əlfəbaya tətbiq edilən yeniliklər cəmiyyətdə mənfi münasibət doğururdu, çünki bu yeniliklər əreb dilində oxumağı heç də asanlaşdırırdı. Əreb əlfəbasının çatışmayan cəhətlərindən biri orada saitlərin olmaması hesab olunur. Bundan əlavə, sözlərin müxtəlif yerlərində hərfələrin üstü və aşağısında həddən artıq nöqtələrdən istifadə olunması, hərfələrin forması - qabarma və enmələr bu əlfəbanı oxumaq və yazmaq üçün əlverişsizdir. M.Şahtaxtlı mövcud olmayan saitlərin əvəzini əreb rəqəmlərini çevrilmiş formada yazmayı təklif edirdi. Hər bir belə işarə müeyyən sait herfi bildirməli idi. Lakin M.Şahtaxtlının yeni əlfəbasına dair "Kaspıy" səhifələrində "Fonetik Şərqi əlfəbasi" (Məhəmməd Sultanoviç Şəhərtəhsinskiyin) məqaləsi ilə çıxış edən Ə.Ağayevin qənaətində, o, əlfəbanı nə asanlaşdırırdı, nə də

minə əsaslanan tatar savadlılığı dərsliyi hazırlanıb dərc edilmişdi. Bu dərslik isə uşaqların əreb yazılısını mənimseməsini xeyli asanlaşdırırdı. Azərbaycan ziyanlılarının böyük qismının cəm olduğu "Kaspıy" qəzeti əreb əlfəbasının latin qrafikası ilə əvəz olunmasının tərəfdarı idi. Bununla bağlı Ə.Ağayev yazırı: "Təkamül qanunları sarsılmazdır, istenilən sıçrayış, hər hansı bir zorakılıq yalnız reaksiya doğuracaq, yalnız mənfi nəticələrə gətirib çıxaraçaq; onlar sonsuz transformasiyalar, sonsuz yaxşılaşmalar və mövcud olanların dəyişilməsindən ibarətdir. Və insan həyatının heç bir sahəsində bu qanunlar dil və onun işarələrini eks etdirən sahə qədər daimi və möhkəm deyil".

Əlfəbanın dəyişilməsi və müsəlman qadınının əsrər boy davam edən əsarətdən qurtulması - Ə.Ağayevin qənaətində, məhz bu məsələlər bütün Şərqi, o cümlədən Azərbaycanın inkişafı yolunda əsas manədir. Bu iki məsələnin həlli cəmiyyətin təhsilli hissəsinin üzərinə düşürdü ki, XX əsrin əvvəllərində onların sırasından Rusiya universitetlərində və xərçədə təhsil alan ziyanlı insanlar ordusu formalasdı. M.Şahtaxtlı bu insanlar içərisində ilk olanlardan, ən təcrübəli və nüfuzlulardan idi. O, neinki Bakı, eləcə də Moskva və Peterburqun qabaqcıl ziyanlıları ilə six əlaqələrə malik idi.

Lale Osman qızı,
Azərbaycan Respublikası
Prezidentinin İşlər İdarəsinin
Siyasi Sənədlər arxivinin
şöbə müdürü, PhD